

■ Erfgoed als basis voor ruimtelijke plannen

De komende tijd zal er in Brabant fors meer gebouwd worden. Naast woningen wordt ook de infrastructuur aangepast. Ook moet er meer natuur komen en wil men de kwaliteit van de natuur verbeteren. Om al deze ambities met elkaar te verbinden heeft de provincie een beleidskader aangenomen: 'Levendig Brabant'. Met dit beleidskader wil de provincie Brabant aantrekkelijk maken en houden voor Brabanders, nieuwe Brabanders en toeristen. De Stichting de Brabantse Boerderij gaat deze ontwikkelingen nauwlettend volgen om ervoor te zorgen dat de waardevolle boerderijen en het daarbij behorende landschappelijk en agrarisch erfgoed niet in het geding komt. De visie van de Brabantse Boerderij is dat bij ruimtelijke ontwikkelingen erfgoed als uitgangspunt genomen moet

worden. Nu is het vaak dat een gebied leeg geschraapt wordt en dat sloten, zandpaden en bomen rigoureus weggehaald worden om een nieuw stratenplan te maken. Hoe mooi is het om juist oude elementen in een nieuwbouwwijk op te nemen. Het maakt een wijk aantrekkelijker en zorgt voor herkenbaarheid. Erfgoed als basis voor ruimtelijke plannen is waar de Brabantse Boerderij zich de komende tijd voor wil inzetten. De Vrienden zijn daarbij een onmisbare steun.

Otte Strouken
voorzitter

■ Waarom kleuren wij eieren met Pasen?

Eieren horen bij Pasen en dat al vele eeuwen lang. Het paasei staat symbool voor vruchtbaarheid en voor de verrijzenis van Jezus. Pasen is immers een religieus feest waarin gevierd wordt dat Jezus uit zijn graf opstond. Maar het is ook een lentefeest en het begin van een nieuwe periode. Men dacht dat je sterk werd van eieren eten en dat was na de winter met veel honger hard nodig. Mensen probeerden daarom zoveel mogelijk eieren te bemachtigen. Dat deden ze bijvoorbeeld door het spelletje eiertikken te spelen. Twee spelers hebben ieder een hardgekookt ei in de hand. Degene die met zijn ei het ei van zijn tegenspeler kapot tikt, mag het kapotte ei hebben. Boerinnen kleurden de eieren en brachten die naar arme mensen en notabelen, zoals de burgemeester, pastoor en de dokter. In een mandje met wat gras was dat een waardevol paascadeau.

Paoseieren ophaalen

In Helvoirt en Haaren gaan de kinderen van de basisschool op woensdag voor Pasen nog steeds 'Paoseieren ophaalen'. Het is een oude traditie. Dit gebruik herinnert aan de tijd dat arme mensen langs de boeren mochten gaan om eieren op te halen. Ze zongen dan:

*Vrouwke, vrouwke doet oe best,
Haolt de eier uit oew nest,
Van die witte hennen,
God zal ze kennen,
Eén ei is geen ei,
't Twidde is een hallef ei,
't Derde is een paosei.*

Terwijl de kinderen dit liedje zingen, tikken ze met een stok op de grond. Wie geen eieren in huis heeft, mag ook wat geld geven. Dit wordt Judasgeld genoemd. De kinderen mogen zelf een paar eieren houden. De rest gaat naar de Voedselbank. Het geld wordt gedoneerd aan een goed doel. Zo wordt de traditie van het 'Paoseieren ophaalen' doorgegeven aan de volgende generatie.

■ Brabantse Boerderij presenteerde zich op het congres Heemkunde ontmoet ...

Om meer duidelijkheid te krijgen over het provinciale beleidskader 'Levendig Brabant' en de rol van heemkundekringen bij de uitvoering ervan, heeft Brabants Heem op maandag 13 januari een bijeenkomst georganiseerd. Hierbij was gedeputeerde cultuur en erfgoed, Bas Maes, aanwezig en hield Leo Koenraads, secretaris van de Stichting de Brabantse Boerderij, een lezing.

*Leo Koenraads, secretaris
Brabantse Boerderij*

Met het beleidskader 'Levendig Brabant' wil de provincie een bijdrage leveren aan de gezondheid en brede welvaart van de Brabanders. Het is een langetermijnvisie op cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd. Maar wat betekent dat in de praktijk voor de Brabantse Boerderij? De Stichting de Brabantse Boerderij zet zich in voor het behoud van de Brabantse Boerderij en haar omgeving. Het Brabants landschap, met zijn grote variatie aan karakteristieke boerderijen, wegen, lanen, zandpaden, beken, akkers, weilanden, bossen, heide en landgoederen, is bepalend voor de identiteit van Brabant. De Stichting de Brabantse Boerderij heeft een belangrijk aandeel in het behoud en toekomst geven van dit Brabants Landschap. Hoe kunnen wij een bijdrage leveren aan 'Levendig Brabant'.

Identiteit is niet wat overheden en projectontwikkelaars kunnen creëren. Identiteit is altijd gegroeid en moet gedragen worden door de inwoners. Landschappelijk erfgoed is belangrijk voor de identiteit van Brabant en daarom moeten wij er zuinig op zijn. De Stichting de Brabantse Boerderij vindt dat erfgoed het uitgangspunt moet zijn van waaruit ruimtelijke plannen ontwikkeld en uitgevoerd worden. Door uit te gaan van wat er is en hoe een gebied door de eeuwen gegroeid is, krijgen nieuwbouwplannen een uniek karakter. Sloten en paden zijn niet voor niets aangelegd. Ze hadden een functie. Bomen en heggen geven structuur. Boerderijen, bijgebouwen en erven zorgen voor herkenningspunten. De Stichting de Brabantse Boerderij zet zich in voor het behoud en de toekomst ervan. Zo draagt de Brabantse Boerderij een steentje bij aan de uitvoering van 'Levendig Brabant'.

De bijeenkomst 'Heemkunde ontmoet ...' is georganiseerd door Brabant Heem. Het verslag is opgenomen in de Koerier 104. Lees meer brabantsheem.nl >

■ Bescherm de omgeving van de boerderij

Op het congres 'Het monument in zijn omgeving', georganiseerd door onder andere Bond Heemschut en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed in 2023, werd ingegaan op een interessante instructieregel van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving, één van de vier Algemene Maatregelen van Bestuur van de Omgevingswet.

In artikel 5.130 lid 2 onder d onder 1° staat namelijk: 'Het voorkomen van aantasting van: 1. de omgeving van rijksmonumenten, voorbeschermde rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd, voor zover die monumenten door die aantasting worden ontsierd of beschadigd.'

In de toelichting op dit artikel schrijft de wetgever: 'Het gaat niet zozeer om het voorkomen van de aantasting van de omgeving op zich, maar om een aantasting van de omgeving van een monument die dat monument ontsiert of beschadigt. Het verrichten van activiteiten of de aanwezigheid van een

Boerderij in Lierop

(bouw)werk in de omgeving van een monument kan bijvoorbeeld het aanzicht en de waardering van dat monument negatief beïnvloeden. Daarnaast kan de omgeving van een monument ook van invloed zijn op de instandhouding of het functioneren van een monument. Zo is (de bebouwing of beplanting in) de omgeving van een molen van invloed op de windvang van een molen. Een molen die niet kan functioneren omdat deze onvoldoende wind vangt, heeft een veel groter risico om te vervallen.'

Deze instructieregel is niet alleen van toepassing voor molens, maar ook voor boerderijen!

■ Raadsel Rijmpje

'Achter in mijns vaders tuin,
Daar staat een boom met groente,
Hier een boom, daar een boom,
Ieder boom een tak,
Hier een tak, daar een tak,
Iedere tak een nest,
Hier een nest, daar een nest,
Ieder nest een ei,
Hier een ei, daar een ei,
Ieder ei een zwart plek op 't gat,
Ra, ra, wat is dat?

Opgetekend bij mevrouw Luus van Hout, Oirschot
De oplossing kunt u vinden op de laatste pagina van deze Nieuwsbrief.

Brabantse vrouw met poffer. Foto Brabant Collectie

■ Nieuw boek over boerderijen en bewoners in Veghel en omgeving

Weinig mensen zien het verband tussen het sterk geïndustrialiseerde Veghel en het boerenleven van weleer. Maar dat is er wel degelijk: boerengemeenschappen van toen staan aan de basis van het huidige Veghel. Dat boerenleven heeft vele, zichtbare sporen nagelaten in buurtschappen, dorpen, monumentale boerderijen, tradities en familienamen van Veghel en omliggende kernen. Deze geschiedenis is inmiddels beschreven in het nieuwe boek van de Heemkundekring Vehchele: 'Boerderijen en bewoners in Veghel, Eerde, Zijtaart en Mariaheide, een historische, genealogische en bouwkundige beschrijving'.

Veghelse boerenstand

Op het eerste gezicht lijkt de geschiedenis van de Veghelse boeren te passen in het grotere Meierijse verhaal: hop, peppels, klompen en poffers. Toch legt het onderzoek de gelaagdheid in de geschiedenis van boerderijen en hun bewoners bloot. Dat levert waardevolle inzichten op. Zo kunnen boerenbedrijven aan de hand van de Helmondse cijnsboeken en Bossche Protocollen vanaf de middeleeuwen gereconstrueerd worden en wordt zichtbaar op welke verschillende wijzen daar buurtschappen uit kunnen ontstaan. Ook blijkt dat de langgevelboerderij al vóór 1850

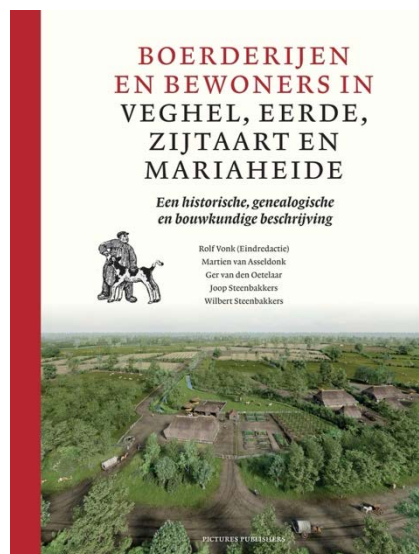
haar intrede doet in het Veghelse en is een typisch Veghelse bouwstijl ontdekt die voorzichtig als 'Aadal-constructie' kan worden bestempeld. Het uitgebreide genealogische onderzoek toont aan dat liefde van Veghelaren vooral opbloeiende met mensen uit Sint-Oedenrode en Erp en herleid de dragers van de bekendste Veghelse familienaam -Van den Tillaart- tot een middeleeuwse pachtboer op de hoeve Tillaar. Tenslotte blijkt vooral de welvaart van de Veghelse boerenstand uit de vele gegevens die in het boek verzameld zijn. Van arme Brabantse zandboertjes is in Veghel geen sprake, wel van boerenondernemerschap en dynamiek. De boerennalatenschap is nu zichtbaar in de herbestemde fabrieken van de Coöperatieve Handelsvereniging (CHV) van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond en in het grootschalig verkavelde landschap.

Boerderijenreeks van Het Groene Woud

Het Veghelse boek is na de versies van Boxtel/Liempde en Schijndel het derde deel in de boerderijenreeks van Het Groene Woud en werd mede ondersteund door Gemeente Meierijstad en Stichting de Brabantse Boerderij. Er worden 28 boerderijen uitgebreid beschreven en 97 boerderijen komen aan bod in de hoofdstukken over de Veghelse buurtschappen. Voor de samenstelling van het boek is drie jaar diepgaand onderzoek gedaan door deskundigen Martien van Asseldonk, Ger van den Oetelaar, Joop Steenbakkers, Wilbert Steenbakkers en Rolf Vonk. In Veghel en de kerkdorpen zijn veel vrijwilligers in gesprek geweest met bewoners en oud-bewoners om verhalen en foto's te verzamelen.

'Boerderijen en bewoners in Veghel, Eerde, Zijtaart en Mariaheide, een historische, genealogische en bouwkundige beschrijving' is een aanrader voor iedereen die interesse heeft in de bouwhistorie en geschiedenis van boerderijen en het boerenleven in de Meierij. Voor € 42,50 te bestellen bij [Picturepublishers >](https://www.picturepublishers.nl)

Foto's uit 'Boerderijen en bewoners in Veghel'.

■ Vriendendag 5 april

Op zaterdag 5 april bezoeken wij met onze Vrienden dit jaar Meierijstad en wijde omgeving, waaronder Veghel. Onder leiding van deskundigen bekijken wij cultuurhistorische boerderijen en landschappen. Ook is er een presentatie over het nieuwe boek 'Boerderijen en bewoners in Veghel, Eerde, Zijtaart en Mariaheide'. Aanmelden (zolang er nog plaats is) en meer informatie: secretaris@debrabantseboerderij.nl

■ De Neterselse Buntsteker

Netersel is één van de Acht Zaligheden. Het is een klein dorp met een heel rijk verenigingsleven. Op een prominente plek in het dorp staat het beeld van de Buntsteker als herinnering aan de tijd dat mannen op de Netersel heide gingen buntsteken. Buntsteken hoort bij de identiteit van Netersel. Het is niet voor niets dat de carnavalsvereniging, die de inwoners verbindt, De Buntstekers als naam heeft. Het beeld stelt een buntsteker voor met zijn karakteristieke werktuigen.

Buntsteken is een ambacht waarbij de pollen van het pijpenstrootje, een grassoort, worden uitgestoken. In Netersel noemen ze een pijpenstrootje 'bunt'. Een bunt heeft hele lange wortels. Deze werden gebruikt voor borstels en bezems. Om de bollen los te krijgen moest de steker behoorlijk wrikken. Dat gebeurde met een ijzeren staaf en een houtblok voor de hefboomwerking. Verder gebruikte de Buntsteker een hakblok en

hakmes om de wortels op maat te hakken. Een bezem maakte hij met een rechthoekige plank waarin gaten waren geboord. Hierdoor stak hij dubbelgevouwen binddraad, zodat er een lus

*Het beeld De Neterselse Buntsteker is gemaakt door Jan Couwenberg, 1994
Foto: Ton Fischer*

ontstond. Daarin werd een bosje wortels gestoken en deze werd stevig door het gat getrokken zodat het bosje muurvast in de plank kwam te zitten. Nadat alle gaten van wortels waren voorzien werd er aan de achterkant een afdeklankje op gespijkerd en werd er een bezemsteel in gestoken.

■ Monumentenmonitor

De Monumentenmonitor is een rijksregister met monumenten en hun staat van onderhoud. Het bijhouden van de Monumentenmonitor is een wettelijke taak van de provincie. Momenteel laat de provincie Noord-Brabant het bureau Fenicks onderzoek doen en foto's maken. Eigenaren kunnen de informatie over hun pand opvragen. Vragen: info@fenicks.nl

■ BNG Erfgoedprijs

De BNG Erfgoedprijs is de meest pretentieuze prijs voor erfgoed in Nederland. De prijs wordt uitgereikt door de Bank Nederlandse Gemeenten en Kunsten '92. Dit jaar was het thema 'immaterieel erfgoed'. Tot de drie genomineerden behoorde Oirschot, waar ons bestuurslid Ineke Strouken projectleider immaterieel erfgoed is.

Onder immaterieel erfgoed verstaan wij de tradities die van generatie op generatie worden doorgegeven. Eieren kleuren met Pasen is bijvoorbeeld zo'n traditie of de kaarsjes op de taart uitblazen als je jarig bent. Lang was immaterieel erfgoed niet beschermd. Je kunt het niet beschermen, zoals je monumenten en museumvoorwerpen beschermt. Je kunt er geen stomp overheen zetten. Immaterieel erfgoed is levend erfgoed dat voor de mensen die erbij betrokken zijn betekenis moet hebben. Dat maakt dat immaterieel erfgoed anders beschermd moet worden dan materieel erfgoed. Ineke Strouken heeft voor de gemeente Oirschot de beleidsnota 'Immaterieel Erfgoed leeft in Oirschot!' geschreven. Nu is de gemeente bezig om een nieuw Erfgoed Museum Oirschot op te zetten, waar immaterieel erfgoed een integraal onderdeel van wordt. Terecht dat Oirschot nu genomineerd is voor de BNG Erfgoedprijs. Naast Oirschot komen ook Tilburg en Alphen aan de Rijn in aanmerking voor de prijs. [Meer informatie meer informatie over de Erfgoedprijs vind je hier >](#) of bij info@inekestrouken.nl.

Oirschot heeft een rijk gildeleven. Foto: Martin van Wulfen

■ Knippenbergprijs 2025: immaterieel erfgoed

De Knippenbergprijs -genoemd naar de bekende priester en heemkundige Willy Knippenberg (1910-2005) - wordt elke twee jaar uitgereikt aan een aansprekend, vernieuwend en publieksgericht erfgoedproject dat als voorbeeld kan dienen voor andere organisaties. De prijs bestaat uit een geldbedrag en een penning. De beoordeling ervan ligt in handen van een onafhankelijke jury. Heeft u een mooi immaterieel erfgoedproject dan mee met de Knippenbergprijs 2025. Meer informatie: info@inekestrouken.nl.

■ Werving van Vrienden van de Brabantse Boerderij

We hebben een nieuwe folder en rollup banners laten maken voor het werven van nieuwe Vrienden. Op deze uitingen wordt tevens het nieuwe logo van de Brabantse Boerderij toegepast. Ook deze nieuwsbrief is in de nieuwe huisstijl gemaakt.

■ Hooikist

Een hooikist is geen kist om hooi in te bewaren, maar om eten in gaar te laten worden zonder dat dat energie kost. De hooikist werd gemaakt van een eenvoudige vierkante kist, die hoog genoeg was om een grote pan in te zetten. De kist werd gevuld met hooi. Gerechten die lang moesten garen, zoals pap, soep, rijst, peulvruchten en vleesstoofpotten, werden in de hooikist gezet en met hooi afgedekt. Op deze manier werden ze, nadat ze eerst kort gekookt of gebakken waren, langzaam gaar. Het voordeel van een hooikist is dat het geen brandstof kost en niet aan kan branden. Je kunt gerust gaan slapen of in de moestuin gaan werken. In de tijd dat mensen op een open vuur kookten en maar één gerecht tegelijk boven het vuur konden bereiden, was dit dé manier om twee gerechten op tafel te zetten. De boeren maakten de hooikist zelf, maar vanaf circa 1900 kon je ook een hooikist kopen. Deze hooikist heet Het Spaarvarken, want je spaart er letterlijk geld mee uit.

■ Uitkomst Raadsel Rijmpje

Ra, ra, wat is dat? Snijbonen!

Colofon

De Brabantse Boerderij zet zich in voor de cultuurhistorisch waardevolle boerderijen met hun omgeving en het daarmee samenhangende agrarisch erfgoed.

Bestuur Stichting de Brabantse Boerderij

Otte Strouken (voorzitter)

Leo Koenraads (secretaris)

Pieter Jacobs (penningmeester)

Jeanne van Ostaijen

Wil van Pixteren

Pedro Schamp

Ineke Strouken

Teksten Ineke Strouken

Foto's Pedro Schamp en Ton Fischer